

SULTAN İ.MURAD'IN EVRENOS BEY'E MEKTUBU*

Dr. Mehmet İNBAŞI**

Bilindiği üzere Sultan I. Murad, Osmanlı Sultanları'nın üçüncüsü olup 1361'den 1389'a kadar 28 yıl saltanat sürmüş bir hükümdardır. Sultan I. Murad zamanı, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da hızlı bir şekilde fütûhat hareketine girişildiği ve aynı zamanda Anadolu'daki Beylikler üzerine de büyük bir üstünlük sağlandığı bir dönemdir.

Evrenos Bey ise; Karesi Beyliği'nin emirlerinden olup, bu beyliğin Orhan Bey tarafından Osmanlı hakimiyetine alınmasından sonra, Osmanlı Devleti'nin hizmetine giren komutanlardan birisidir¹. Karesi Beyliği'nin Osmanlı hakimiyetine girdiği, dolayısıyla da Evrenos Bey'in Osmanlı Devleti hizmetinde faaliyetlere başladığı tarih üzerinde ihtilaflar vardır. Bu tarihler 1334-1335², 1336-1337³, 1337⁴, 1341⁵, 1345⁶ ve 1348⁷ olarak gösterilmektedir. Genel olarak kabul edilen ise, 1345'te Karesi Beyliği'nin Osmanlı hakimiyetine girdiğidir⁸.

Karesi Beyliğinin ilhakı ile Evrenos Bey'le birlikte Hacı İi Beyi, Gazi Fazıl Bey ve Ece Halil gibi beyler de, Osmanlı Devleti'nin hizmetine girmişlerdir⁹.

* Bu makale, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yıldönümü Paneli*'nde (26 Mayıs 1999, Erzurum) aynı isimle sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

** Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

¹ İ. H. Uzunçarşılı, "Evrenos", *İslâm Ansiklopedisi (İA)*, IV, s.415; Fehamettin Başar, "Evrenosoğulları", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XI, İstanbul 1991, s.539.

² *Aşık Paşaoğlu Tarihi*, Atsız neşri, İstanbul 1992, s.44; Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa, *Osmanlı Sultanları Tarihi*, çev. Konyalı İbrahim Hakkı, *Osmanlı Tarihleri*, İstanbul, 1925-1949, s.345; Elizabeth A. Zachariadou, "Karesi ve Osmanlı Beylikleri: İki Rakip Devlet", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, İstanbul 1997, s.248.

³ Münecçibbaşı Ahmed b. Lütfüllah, *Camiü'd-Düvel*, haz. Ahmed Ağırakça, İstanbul 1995, s.96.

⁴ Herbert A. Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Ankara, 1998, s.56.

⁵ Uzunçarşılı, "Evrenos" *İA*, IV, s.415.

⁶ Halil İnalçık, *The Ottoman Empire, The Classical Age (1300-1600)*, London 1973, s.9; Robert Mantran, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I*, çev. Server Tanilli, İstanbul 1995, s.26; İ.Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I*, Ankara 1982, s.123.

⁷ Başar, "Evrenesoğulları" *DİA*, XI, s.124.

⁸ Bu hususta bir çalışma yapmış olan Zerrin Günal Öden ise bu tarihler üzerinde yorum yapmakta ve 1345-46 tarihi üzerinde durmaktadır. *Karasi Beyliği*, Ankara 1999, s. 56-60.

⁹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I*, s.124.

Evrenos Bey, Osmanlı Devleti hizmetine girdikten sonra, Rumeli'de başlatılan fetih hareketlerinde önemli rol oynamıştır. Süleyman Paşa ile birlikte Rumeli'ye geçen ilk Osmanlı askerlerine komuta eden Evrenos Bey, Rumeli'de uç beyi olarak akıncı kuvvetleriyle birlikte, Gelibolu civarında Konur Hisar ve Burgaz'a yerleşip 1359'da Keşan ve Dimetoka'ya kadar akınlar yapmış, pek çok ganimet elde etmişti. Bu başarıları üzerine Orhan Bey, Evrenos Bey'e kılıç ve kaftan göndererek mükafatlandırmıştı.

1359'da Süleyman Paşa'nın vefatından sonra Evrenos Bey, Şehzade Murad ile birlikte Rumeli'de fetihlere devam etmiştir. Orhan Bey'in ölümlü ve Murad'ın tahta geçmesi üzerine Rumeli'nin idaresi, Evrenos Bey ile Hacı İl Beyi'ne verilmiştir. Evrenos Bey, 1361'de Keşan ve İpsala'yı, 1364'te Gümülcine, 1372'de Ferecik, İskele, Kavala, Karaferye, Drama ve Zihne'yi fethederek Osmanlı topraklarına katmıştır. 1385'ten itibaren Makedonya'nın fethinde önemli rol oynayan Evrenos Bey, daha sonra Sultan Murad'dan izin alarak hacca gitmiştir. I. Kosova Savaşı öncesi Sultan I. Murad ile görüşmüş ve yapılacak savaş hususunda görüşlerini sultana arz etmiştir. Kosova Savaşı'nda Paşa Yiğit ile beraber ordunun öncülüğüne tayin edilen Evrenos Bey, bu savaşın kazanılmasında önemli rol oynamıştır. I. Kosova Savaşı sonunda Sultan Murad'ın şehadeti üzerine, Osmanlı tahtına oğlu Yıldırım Bayezid geçmiştir.

Evrenos Bey, Yıldırım Bayezid'in emriyle 1390 yılından itibaren Arnavutluk taraflarına akınlar yaparak, önemli fetihlerde bulunmuştur. Evrenos Bey, Paşa Yiğit ile birlikte 6 Ocak 1392'de Üsküb Şehri'ni fethetmiştir¹⁰. 1396 Niğbolu Savaşı'nda, Akıncı kuvvetleri komutanı olarak önemli faaliyetlerde bulunan Evrenos Bey, Ankara Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan ve Fetret Devri adı verilen şehzadeler arasındaki saltanat mücadelesinde Çelebi Mehmed'i desteklemiştir. Evrenos Bey, Kasım 1417'de Yenice-i Vardar'da yaklaşık yüz yaşında iken vefat etmiş ve orada yaptırılmış olduğu türbesine defnedilmiştir. 72 yıl bilfiil Osmanlı Devleti'ne hizmet eden Evrenos Bey, cami, mescid, medrese ve imaret gibi pek çok dini ve sosyal kurumlar inşa ettirip vakıflar tahsis etmiştir. Evrenos Bey'in oğulları da uzun yıllar Rumeli'de fütûhat hareketinde bulunarak, Osmanlı Devleti'ne büyük hizmetler yapmışlardır¹¹.

Burada konu edilen çalışma, Sultan Murad'ın Evrenos Bey'e yazmış olduğu mektuptur. Sultan Murad ile Evrenos Bey, 30 yıl birlikte bulunmuş ve pek çok sefere katılmışlardır.

Sultan Murad'ın çeşitli hususlarda yazmış olduğu 23 tane mektup vardır. Bu mektupların kimlere yazıldığı ve suretleri Feridun Beğ'in Mecmua-i Münşeatti's-

¹⁰ Mehmet İnbası, *Osmanlı İdaresinde Üsküb Kazası (1455-1569)*, Erzurum 1995, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s.14.

¹¹ Uzunçarşılı, "Evrenos" *İA IV.*, s.415-416; Başar, "Evrenesoğulları" *DİA XI.* s.539-540.

Selâtin isimli eserinde kayıtlıdır¹². Burada bahsedilecek olan mektup ise, Feridun Beğ'in eserinde bulunmamaktadır.

Sultan Murad'ın Evrenos Bey'e gönderdiği bu mektubun bir sureti, İstanbul'da Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Cavid Baysun Terekesinden Satın Alınan Evraklar arasında bulunmaktadır¹³. Mektup, 27 x 42 cm ebadında ve bir sayfa olup, rik'a yazısıyla kaleme alınmıştır. Bu mektubun bir sureti de, Muharrerât-ı Nâdire isimli eserde yer almaktadır¹⁴. İki mektup arasında, muhteva olarak fark olmamakla birlikte, kelime ya da cümle farklılıkları vardır.

Başbakanlık Arşivi'ndeki mektupta herhangi bir mukaddime ya da, mektupla ilgili bir bilgi bulunmamasına rağmen, Muharrerât-ı Nâdire'deki mektupta, bazı bilgiler yer almaktadır. Nitekim Muharrerât-ı Nâdire'de mektupla ilgili olarak, "*İşbu emirname-i âlişân sureti ehîbbâdan birinde muharrer görüleb mûmâ ileyh ise emirname-i mezkûru Selanik'de Evrenos Beğ sülâlesinden Yusuf Paşa'da altun hat ile muharrer Sultan Murad-ı Evvel'in göndermiş olduğu nüshadan istinsah etmiş olduğunu beyan eylemiştir. Ve derûn-ı emirnamede ba'zı kelimâtın imlâları yanlış tahrir olunmuş zan olunur ise de tahrir etmiş olduğum emirnamenin aynen suretidir.*" şeklinde bir kayıt vardır¹⁵.

Buradan anlaşıldığına göre, Sultan I.Murad'ın Evrenos Bey'e gönderdiği bu mektup, Evrenos Bey sülâlesinden Yusuf Paşa'nın eline geçmiş oradan da sureti alınarak Muharrerât-ı Nâdire isimli esere konulmuştur. Bu mukaddime de belirtildiği gibi, mektubun aslında bazı imla hataları olmakla beraber, bunlar Muharrerât-ı Nâdire'ye alınırken düzeltilmiş, arşivdeki nüshada ise herhangi bir düzeltme yapılmamıştır. İki mektup arasındaki farklılıklara da değinilecektir.

Mektubun yazıldığı tarih hususunda, Muharrerât-ı Nâdire'de ihtilaf vardır. Mektubun sonunda "... tahriren fî Evâil-i Şehr-i Şevvalü'l-Mükerrrem sene Semâniye ve Semânin ve Seb'a mie" yani 1-10 Şevval 788/26 Ekim-4 Kasım 1386 tarihi kayıtlı iken, Arapça olarak yazılan bu tarihten sonra "Evâil-i Şevval sene 778" yani 11-20 Şubat 1377 şeklinde, rakamla başka bir tarih daha yazılmıştır. Buradaki farklılığın, metinde kayıtlı olup Arapça olarak yazılmış olan 788 rakamının metnin sonunda, yanlışlıkla 778 olarak yazılmasından ileri geldiği sanılmaktadır. Arşivde yer alan mektupta ise, tarih olarak 788/1386 rakamı verilmektedir. Yapılan incelemede de, Sultan Murad'ın Evrenos Bey'e hac dönüşünden kısa süre sonra yani 1386'da, bu mektubu yazdığı anlaşılmaktadır. Nitekim Sultan Murad mektupta, "... Gazi ve Hacı Evrenos Beğ" diye hitap etmektedir.

¹² Feridun Beğ, *Mecmua-i Münşeatü's-Selâtin I*, İstanbul 1274, s.89-115.

¹³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cavid Baysun Terekesinden Satın Alınan Evrak (CBT), 1/1.

¹⁴ *Muharrerât-ı Nâdire*, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Seyfeddin Özege Bağış Kitaplığı, No: 9775, s.519-523.

¹⁵ *Muharrerât-ı Nâdire*, s.523.

Sultan Murad'ın kendi komutanına yazmış olduğu bu mektup, Osmanlı idarecilerinin hassasiyetini ortaya koyması ve onların idarecileri seçerken nasıl hareket etmeleri gerektiği, idarecilerin özellikleri ile tebaaya nasıl davranacaklarını belirtmesi bakımından gerçekten çok önemlidir. Nitekim Kanuni Sultan Süleyman'ın da bu meyanda Bosna Beylerbeyi Bâli Bey'e bir mektup gönderdiği bilinmektedir.

Sultan Murad'ın Evrenos Bey'e yazdığı mektup şu şekildedir¹⁶:

“Cennetmekân Merhûm Sultan Murad Han Hazretleri¹⁷ El-Hac ve Gazi Evrenos Beğ Cenâblarına¹⁸ Gönderdiği Hatt-ı Hümâyûn¹⁹ Sûretidir.

Tevki'i refi'i hümâyûn hükmi oldur ki karındaşım²⁰ Emir Sultan Gazi ile Vilâyet-i Rumîli'ne geçib vilâyetler feth eden cenâb-ı emaret-meâb eyâlet nasb²¹ iftîhârü'l-ümerâi'l-kiram melikü'l-guzzat ve'l-mücâhidin kâhire-i²² keferete ve'l-müşrikîn el-Hac Gazi²³ Evrenos Beğ hayırmendleri²⁴, dâme ikbâluhû inhâ olunur ki, kendi kılıcın ile feth eylediğin kal'a-i Gümülcine'den²⁵ Siroz'a Horpişteye varınca bir sancaklık itibariyle on kerre yüz bin akçe ile sana verdim²⁶ ve 'âmmе-i guzât ve'l-mücâhidin üzerlerine seni emirü'l-mü'minin nasb eyledim ve buyurdum ki, kemâkân mutasarıf olasın. Amma sakın sana Rum-ili Vilâyetlerini kendi kılıcım ile feth²⁷ eyledim deyiş gurur gelmesin. Bunu tahkik bil ki²⁸ ol vilâyetler Hak Subhânehû ve Teâlâ Hazretlerindedir. Ve O'ndan sonra Rasûlünüdür. Hak Teâlâ hazretlerinin emriyle Rasûlünden sonra Halifesindedir. Gerçi²⁹ sen de bize iyilik ve doğruluk ettin biz de sadâkatın³⁰ mukâbelesinde sana inâyet eyleyüb³¹ üç tarikle ta'zim ve tekrîm eyledik.

Evveli bu ki, sana emirü'l-mü'minin hitâb eyledik,

Sâniyen³², hil'at-ı fâhire³³

¹⁶ Burada neşredilen mektup, İstanbul'da BOA. CBT. I/I 'de kayıtlı olan mektup olup, Muharrerat-ı Nâdire'de (MN) yer alan mektuptaki farklılıklar dipnotlarda belirtilecektir.

¹⁷ MN. “evvel bin Sultan Orhan Gazi Hazretlerinin fatih-i vilâyet-i Rum-ili”.

¹⁸ MN. “hazretlerine”.

¹⁹ MN. “emr-i şerifin”.

²⁰ MN. “ve emirim Gazi Süleyman”.

²¹ MN. “intisâb”.

²² MN. “katilü'l”.

²³ MN. “gazi ve hacı”.

²⁴ MN. “hazretleri”.

²⁵ MN. “kala'-i Siroz ve Manastır ve Bihlişte ve”.

²⁶ MN. “öte gelen beğlere verdim”.

²⁷ MN. “aldım”.

²⁸ MN. “bu Allahü Teâlâ”.

²⁹ MN. “eğer ki”.

³⁰ MN. “senin iyiliğin”.

³¹ MN. “edip bu”.

³² MN. “ikinci”.

³³ MN. “ilbas eyledik”.

Sâlisin³⁴, tabl ve 'alem³⁵ ve sancak gönderdik.

Cidden³⁶ bunlar sana³⁷ özüne ihsan olmaz. Sen de bu ni'metlere gereği gibi şükür edib³⁸ Allahü Teâlâ Hazretlerinin rızâ-i şerifinden ve emrinden ve Resûl-i Ekreminin³⁹ emrinden dışarı olma. Ve bunu dahi bilesin⁴⁰ ki bir nice vilâyetlere hâkim⁴¹ ve zâbit olmak iki kefeli bir terâziye benzer. Bir kefesi cennet ve bir kefesi cehennemdir. Ve ne eyler isen eyle şunlardan evvelâ gör ki onların gözleri uyursa gönülleri⁴² uyanıktır. Cümle⁴³ a'mâlin efdali ve ser-çeşmesi adldır. Ânu ide gör. Peygamber Sallallahü Teâla Hazretleri adlin her bir günü bin⁴⁴ yıllık ibadetten⁴⁵ efdaldır deyu buyurmuşdur. Ve bunu da bilesin ki Rum-ili vilâyetleri uzak yerlerdir. Anların tedbir ve tedârikinde⁴⁶ elbet seyf ve kalem ehlerinden nice kimesnelere muhtaç olursun amma sakınasın. Bu⁴⁷ halkı mal sevmeden gayri uzağa azad berici şey olmaz. Dünya için din⁴⁸ umurunu unudurlar. Allah korkusun tutmazlar⁴⁹. Bu hususlara değme bir kimesneye⁵⁰ i'timad eyleme çok olur kim, bâzı kimesneler gündüzü sayım ve gicesi kaim olur. Amma hatt-ı zâtında puta tapar. Anlar gibiden⁵¹ sakınasın. Zinhar ve zinhar her⁵² kimesnenin zâhir haline aldanmayasın. Nitekim Ömer bin Hattâb⁵³ Radiyallühü anh Rebi' bin Ziyad'ın zahir haline aldandı⁵⁴. Anlardan hisse alasın. Ve her geçen kim bir kimesneyi⁵⁵ vekil idüb bir cânibe göndermek istediğinde⁵⁶, evvel bildiğin haline i'timad eyleme. Caiz ki sonradan bir dürlü hali ola. Zira benî âdemin hâli bir halden bir hâle intikal eylediği⁵⁷ gibi huyu ve hasleti dahi ber-karar değildir⁵⁸. Bir halden bir hâle intikâl etmektedir. Sen vekil

³⁴ MN. "üçüncü".

³⁵ MN. "alem-i Rasûl-i Ekrem Sallallahü Teâla ve tuğ-ı pür-fürûğ gönderdim".

³⁶ MN. "hiç".

³⁷ MN. "üzerine".

³⁸ MN. "eyle andan".

³⁹ MN. "mükerreminin buyuruğundan".

⁴⁰ MN. "böyle bil".

⁴¹ MN. "memlekete beg".

⁴² MN. "kalbleri".

⁴³ MN. "cümlesinin başı".

⁴⁴ MN. "anın bir gözünü altmış".

⁴⁵ MN. "saymış ve bundan bil ki ol Rum-ili".

⁴⁶ MN. "o sipas emriyle eline (elsine-i nüsha)".

⁴⁷ MN. "hiç".

⁴⁸ MN. "emrinden göz yumar".

⁴⁹ MN. "önüdü".

⁵⁰ MN. "itikad ve".

⁵¹ MN. "onun gibilerinden".

⁵² MN. "bir".

⁵³ MN. "Hazret-i Ömer ibnü'l-Hattâb".

⁵⁴ MN. "bakıp aldandığı gibi".

⁵⁵ MN. "bir cânibe".

⁵⁶ MN. "ve kullanmak istedikde".

⁵⁷ MN. "edüb bî-karar olduğu gibi havî ve hüssâlde".

⁵⁸ MN. "elbette".

edib işe kullandığın âdemin⁵⁹ ahvaline⁶⁰ göz ve kulak tut gör şimdiki hâli⁶¹ eski haline uyar mı? Ona göre sözüne 'amel eyle. Kimesneye garaz etmesün. Ve bunu da bil ki, geçen etrafa⁶² koyduğun kimesnenin hâli iyi ise⁶³, reayanın dahi hâli iyi olur. Ve beğler ve vekiller reayaya çerağ gibidir. Her kim ki çerağı diklenir hâli yaman olur. Her birine ismarla eli altında olan reayayı⁶⁴ rıfk ile tutsunlar. Ve müslümanları karındaşı gibi bilüb zulüm ve teaddî eylesünler⁶⁵. Yarın kıyamet günü gökten kar gibi defâtir-i⁶⁶ a'mâl yağdığı ansınlar halkın fukarasın gözetsinler⁶⁷, kifâyet mîkdârî zahire⁶⁸ versinler. Fukara Allahü Teâlâ Hazretlerinin sevgilileridir. Belalarına⁶⁹ sabr ederler. Elinde dünyalığı çok olanlara dünyalığına nazar etmezler⁷⁰. Şâkirlerdir⁷¹. Kendü hallerine husûsen⁷² Rum-iline Şeyhü'l-İslam nasb olunan mefahir'ül-guzât⁷³ Kadı Efendi zide ilmuhiyya⁷⁴ riâyet idüb gözleyesin. 'Ulemâ-i 'izam ki nitekim verese-i seyyidü'l-enâmıdır. Kemâl-i lutf ve şefkat birle mer'î⁷⁵ dutub ifâ-i dîn-i mübîn ve icrâ-i şer'î metin onların vücûd-ı şerifleri ve enfâs-ı laifeleri berekâtiye bilüb lehümü'l-ulemâ-i'l-mesmûmeh muktezâsınca hâtırı âtırlarına riayet idüb rencide eylemeden⁷⁶ hazer idesin. Ve taife-i sipâhiyeye vazife ihsan⁷⁷ ebvâbın küşâd kılub ifrat ve tefritten ihtiraz idüb ve sipahi⁷⁸ olanlardan ve menâsıb erbâbından⁷⁹ mukâbelesinde bir habbe aldırmayasın ve ne almağa cevaz gösteresin. Ve asker⁸⁰ umûrunda ihtimam idüb yiğidin bahadırın sakla ve kılıcın keskinin dut ve atın yürüğü⁸¹ besle ni'metin⁸² mebzûl eyle. Mürüvvet⁸³ ve ihsan eylemeden hâli olma. Kılıcın ile feth eylediğin⁸⁴ vilâyetlerin mahsûlün harca ile⁸⁵

⁵⁹ MN. "kimesnenin".

⁶⁰ MN. "muttasıl".

⁶¹ MN. "görüşmediği hâli".

⁶² MN. "bir memlekete".

⁶³ MN. "vekilin iyi kimseler olsa".

⁶⁴ MN. "müslümanları karındaşları gibi bilüb vesair reayayı dahi".

⁶⁵ MN. "üzere olmasınlar".

⁶⁶ MN. "ketb-i".

⁶⁷ MN. "gözlesin anlara".

⁶⁸ MN. "zahirelerin tedârik eylesinler".

⁶⁹ MN. "fukara belasına".

⁷⁰ MN. "kendü hallerine".

⁷¹ MN. "şükr ederler".

⁷² MN. "ve umûmen".

⁷³ MN. "fâhrü'l-füzelâ Elvan Fakih".

⁷⁴ MN. "ve zekâuhuya".

⁷⁵ MN. "ve mahmî".

⁷⁶ MN. "etmekten be-gâyet".

⁷⁷ MN. "edesin".

⁷⁸ MN. "kimesneden".

⁷⁹ MN. "ve zâilerinden".

⁸⁰ MN. "emrinde ikdâm eyle ve ihtimam et".

⁸¹ MN. "bu gerek".

⁸² MN. "himmctin".

⁸³ MN. "daimâ mert".

⁸⁴ MN. "olan".

⁸⁵ MN. "harcıma".

vefâ etmezse⁸⁶ sakınıb bi-huzur olma. Zarûret vaki' olursa bu canibe i'lâm eyle. Biz de olandan diriğ olmaz, mümkün olduğu miktar gönderilir. Ve dahi ikdâm ile ola ki Selânik kal'ası feth idesin. Ve memâlik-i küffari⁸⁷ daima ihrak etmeden⁸⁸ hâli olmayasın. Ve bu canibe gönderdiğin⁸⁹ mektubunda ba'zı kurâlar vakf etmek murad etmişsin ve⁹⁰ senden sonra evlâdlarına riayet olunmak için hükn-i şerifim rica etmişsin⁹¹. İmdî feth ettiğın vilâyetlerde ne kadar vakf edersen eyle vallahi'l-azim⁹² makhbûlumdür. Ve dahi evlâdına riayet hususu bâşım üzerine ve bundan geri⁹³ Devlet-i Osmaniye benim evlâdımdan her kime müyesser olur ise sana ve⁹⁴ evlâdlarına riayet etmeye⁹⁵ la'netallahi aleyhim ve'l-melâiketi ve'n-nâsi' ecma'in⁹⁶. Bu hususda hatırına şübhe getirmeyesin. Hemen Hak⁹⁷ Teâlâ hazretleri uğurun açık ve kılıcın keskin eyleye ve a'dâ-i dîn üzerine⁹⁸ gâlib ve muzaffer eyleye âmin⁹⁹. Huzûr-ı kalb ile uğur açıklığına 'avn-i ilâhî ve mu'cizat-ı hazret-i risâletpenâhi ile hâzır ve gâib erenlerin zâhir ve bâtın himmetleri ve benim hayır duam ile¹⁰⁰ Allahü Teâlâ hazretleri işin âsân eylesin ve bizi dahi kendine hayır ve bedreka ve kafadar bilüb¹⁰¹ ud'û rabbeküm tezarru'â ve hafıyyeten düş ve gerdanına¹⁰² hamail kulub hasbiyallahü ve ni'me'l-vekil, virdince veni'me'l-mevlâ veni'me'n-nasîr, zikrince daima tekrar kılmakdan hâli olmayıb¹⁰³ devletim bekâsına dua etmede sâî ve cemîli zuhura¹⁰⁴ getirib hidemât-ı lâzimeye kıyâm gösterüb er gibi olasın 'alâmet-i şerifime i'timad kılasın.

Hurrira¹⁰⁵ fî Evâil-i¹⁰⁶ Şevvalü'l-mükerrerrem sene semâniye ve semânin ve seb'a mie."

Bu mektuptan anlaşılmalıdır ki, Osmanlı Devleti'nde idareci olarak tayin edilecek kimselerin, hangi hususlara dikkat edeceği, başlangıçta bizzat sultan tarafından bildirilmekte ve buna uyulmasına son derece ehemmiyet verilmekteydi.

⁸⁶ MN. "etmez deyu".

⁸⁷ MN. "ola ki".

⁸⁸ MN. "edesin".

⁸⁹ MN. "gelesin".

⁹⁰ MN. "evladına".

⁹¹ MN. "istemişsin".

⁹² MN. "vete Allahü'l-kerim".

⁹³ MN. "sonra".

⁹⁴ MN. "senin".

⁹⁵ MN. "olmayınca".

⁹⁶ MN. "üzerine olsun. Yarın kıyamet gününde da'vacı olub husûmet ederim ve".

⁹⁷ MN. "Allahü".

⁹⁸ MN. "daimâ".

⁹⁹ MN. "ve daimâ".

¹⁰⁰ MN. "birle kendime".

¹⁰¹ MN. "mülâhaza eylyüb".

¹⁰² MN. "kelimât-ı tayyibâtını".

¹⁰³ MN. "devâm-ı".

¹⁰⁴ MN. "huzura".

¹⁰⁵ MN. "tahrîren".

¹⁰⁶ MN. "şehr-i".

Nitekim Osman Bey'in oğlu Orhan Bey'e yaptığı nasihat da, muhteva olarak bu mektuba benzemektedir. Sultan Murad'ın bu mektubu da, Osmanlı Devleti'ndeki idarecilere ve kendinden sonra gelen hükümdarlara bir vasiyet niteliğindedir.

Mektupta dikkati çeken bir husus bulunmaktadır. Muarrerât-ı Nâdire'de yer alan nüshada; "*Rum-ili vilâyetine şeyhü'l-islâm ta'yin olunan fahrü'l-füzelâ Elvan Fakih zîde ilmuhû ve zekâuhû riayet ile...*" şeklinde bir kayıt bulunmaktadır. Bu ibarede iki şey ön plana çıkmaktadır. İlki, Rumeli'ne şeyhülislam tayini; diğeri, Elvan Fakih ismidir. Bilindiği üzere bu dönemde şeyhülislamlık müessesesi henüz ihdas edilmemiştir¹⁰⁷. Muhakkak ki, dinî konularda kendilerine danışılan ulemâdan kimseler vardır. Ancak bunlara şeyhülislam şeklinde hitap edilmemektedir. Elvan Fakih meselesi ise çok daha ilginçtir. Çünkü mektupta bahsedilen Elvan Fakih, bu yüzyılda yaşamış Elvan Çelebi (öl. 1359'da sonra) isminden esinlenilerek zikredilmiş olmalıdır. Bilindiği üzere Elvan Çelebi, Kırşehir'de doğmuş olup babası, XIV. yüzyıl Anadolu Türk tasavvuf hayatının ünlü simalarından Âşık Paşa, büyük dedesi ise, Babaî isyanı diye bilinen dinî-sosyal hareketin başı olan Baba İlyâs-ı Horasânî'dir. Menâkıbu'l-Kudsîyye Fî Menâsibi'l-Ünsîyye isimli bir eseri bulunan Elvan Çelebi, eserinde kendisi ve ailesinin tarihi hakkında yarı menkıbevi nitelikteki otobiyografik bilgiler vermiştir. Bu eserin sonunda yer alan beyitte, 760/1358-1359 tarihi bulunmakta olup Elvan Çelebi'nin bundan birkaç yıl sonra vefat ettiği anlaşılmaktadır. Elvan Çelebi, sadece yaşadığı asırda değil, XVI. ve XVII. yüzyılda bile, ismi yaşayan ve çeşitli menkıbeleri anlatılan bir kimsedir¹⁰⁸. Dolayısıyla Elvan Çelebi'nin isminin Elvan Fakih şeklinde, 1386 tarihinde yazılan bir mektupta yer almış olması, onun öldükten sonra bile Anadolu'da hatta Rumeli'de, büyük bir nüfuzla sahip olduğunu göstermektedir. Muharrerât-ı Nâdire'de kaydedilen bu ismin, Başbakanlık Arşivi'nde bulunan nüshada yer almadığı ve sadece "*...Mefâhirü'l-guzât kadı efendi zîde ilmuhû.*" şeklinde yazılıp, şahıs isminden bahsedilmediği görülmektedir.

Sultan Murad'ın mektubunda vaad ettiği, Evrenos Bey evladına ait mülknâme, daha sonra verilmiştir. Nitekim bu mülknâmenin bir sureti, Osman Ferit tarafından "Evrenos Beğ Hanedanına Ait Temliknâme-i Hümâyun" adı altında neşredilmiştir.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Osmanlı kayıtlarına göre bilinen ilk şeyhülislam Molla Mehmed Şemseddin Fenarî Efendi (1350-1431) olup II. Murada döneminde şeyhülislamlık yapmıştır. Abdülkadir Altunsu, *Osmanlı Şeyhülislamları*, Ankara 1972, s. 1-3.

¹⁰⁸ Elvan Çelebi ile ilgili olarak en geniş çalışma Ahmet Yaşar Ocak tarafından yapılmıştır. Ahmet Yaşar Ocak, "Elvan Çelebi", *DİA*, XI, İstanbul 1995, s. 63-64; Elvan Çelebi, *Menâkıbu'l-Kudsîyye Fî Menâsibi'l-Ünsîyye Baba İlyas-ı Horasânî ve Sülâlesinin Menkıbevi Tarihi*, Hazırlayanlar: İsmail E. Erünsal-Ahmet Yaşar Ocak, Ankara 1995, s. XXVI.

¹⁰⁹ Osman Ferid, "Evrenos Beğ Hanedanına Ait Temliknâme-i Hümâyun", *Tarih-i Osmânî Encümeni Mecmuası*, cüz 31, İstanbul 1333, s.432-438.

۱۶۱

بخ حمرات نادره

بخ این آنکجه جلدک مامدی این اوز اونی : اند

بخ صورت فرزان مال

بخ سلیمان غازی مراد اول بن سلطان اورخان غازی حمرات ترک بخ
بخ فاتح ولایت روم ایلی غازی اورخوس بن حمرات زینه کونیندی بخ
بخ امر شریفان صورت فرزان

توقیع رفیع همایون سگکی اولدر که فرزندیم و ایم غازی سفیان ایله
ولایت روم ایلیه آکوب ولایتی فتح ایین جناب ایلیت طایب ایلیت اشکاب
افتخار الاسراء اکرام ملک الازناه و نجیب آمدین تامل الکریمه ولایت کریم
غازی و حاجی اورخوس بن حضرتانی داده ایله کندی قلیچان ایله فتح
ایلیکن فاته که طایفه و نایب و سوزنا سوزنا و سوزنا و سوزنا
و آنچه بر نجفانق بر اعتبار به اوزه کلنر و کله و بیدم و ولایت
طایفه سی شترانه بجهامین امیرانق بن فحسب ایلام بیوردی که کای
تصرف اوله سنک اما صافق سنک روم ایلی و شترانق کندی ایله آردم
و فتح ایلام و دیو غرور کلر دن یوقی تهنه قین بلدی بر الله تهالی
حضرت کلر کنگر و اندن صکره رس و آنگر و انان فتح تالی امر ایله
رسولدن صکره خلیفه سنکدر و آکر چه سنده بن طلیغ یاق و اولک

بخ نوهت انندی

تالیه تنظیمه ناکای سیر اعلی حضرت ایو کلاه به شنبه آرزو اولدورق
بن طغرل غازی شاهانه ایله فتح مزین اولسی جمله آمال مستعدانه مبرون
الرب حال و اعلی لاله بلا استرآن جسات اولنه مد یقندن
ایلین اولان رسمی مریوطا تقسیم آصفیه لری قلیش اوله یین نزد
ملای دادر انجمن کینه دخی تصویب یور بارو ایسه صورت ایله
ناکسارانه نزه لطفنا و تولا مساعده جمله جناب ملوگاه شایان بیروسی
موصوفنده ولات و عافیت علی جناب صدرا تیناه لری پدیرغ یور لری
ایلینه و هر حاله امر فرزان حضرت ولی الامر کدر

